

Edebi Eleştiri Dergisi

(Journal of Literary Criticism)

ISSN: 2602-4616

Cilt III, Sayı I, Mart 2019

YÜKLENME TARİHİ: 27.12.2018 KABUL TARİHİ: 31.01.2019 YAYIN TARİHİ: 27.03.2019

Künye: Çakmak, Nursel, Arslan, Nihayet (2019). "Selim İleri'nin "Hayatımın Romani" Adlı Hikâyesinde Kurgusal Mekân Olarak İstanbul, Edebi Eleştiri Dergisi, c. 3/1, s. 15-26.

DOI: 10.31465/eeder.503997

Dr. Nursel ÇAKMAK

nursel-ist@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-5470-0104

Prof. Dr. Nihayet ARSLAN

Yıldız Teknik Üniversitesi Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü

nihayet.arslan@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8225-4896

SELİM İLERİ'NİN "HAYATIMIN ROMANI" ADLI HİKÂYESİNDE KURGUSAL MEKÂN OLARAK İSTANBUL*

ISTANBUL AS THE FICTIONAL
SPACE IN THE STORY
"HAYATIMIN ROMANI" OF SELİM
İLERİ

ÖZ

Anlatının önemli yapısal unsurlarından biri olan mekânlar, kurgu içerisinde olay örgüsüne ve kişilere yön veren bir güce sahip olabilmektedir. Özellikle kurgusal karakterlerin davranışlarına etki eden faktörler arandığı noktada mekânların bir belirleyici olarak ortaya çıktıkları söylenebilir. Bazen de bunun tam aksi yönünde, mekânlar edilgen bir duruma gelerek kişilerin ruh hallerinin, alışkanlıklarının, tercih ve zevklerinin yansıdığı yerler olur. Bu durumda mekân kişiye etki eden değil, kişinin etkilediği bir nitelik kazanır. Mekânın anlatı içerisinde hangi pozisyonda olduğunun tespit edilebilmesi noktasında, öncelikle yazarın bakış açısını yakalayabilmenin gerekliliği ortaya çıkar. Selim İleri'nin hikâye ve romanlarında mekân incelemesi yapmanın anlatının üzerine kurulduğu temelleri belirleyebilmek noktasında büyük bir öneme sahip olduğu görülür. Yazar mekânlara salt gerçekliklerinin ötesinde anlamlar yükler ya da onları, anlattığı karakterlerin hayatlarına ışık tutmaları açısından işlevsel kılar. Bazen de kurgunun tematik yönüne hizmet eden mekânları tercih eder. "Hayatımın Romani" adlı hikâyede ise mekân hem karakterlerin hayatlarını hem de yüzyıllardır süregelen Doğu-Batı çatışması ekseninde gelişen bir tema doğrultusunda verilen mesajı daha anlaşılır ve açık kılabilmenin bir aracıdır. Buradan hareketle, söz konusu hikâyede, tema ve kişiler üzerinde önemli etkileri olan ve anlatının merkezinde yer alan İstanbul'un kurgu içerisinde yüklendiği işlevleri, sembolize ettiği anlamları ve kişiler

ABSTRACT

The places which are one of the important structural elements of the narrative can have a power that dominates the plot and the characters within the fiction. Especially considering the factors affecting the behavior of the fictional characters, it can be regarded that the places emerged as an indicative element. Sometimes, on the contrary, places become passive, where people's moods, habits, preferences and tastes are reflected. In such a case, the place does not influence the character but is influenced by. In order to determine the position of the space in the narrative, the necessity of being able to grasp the viewpoint of the author first appears. In the stories and novels of Selim İleri, it is obvious that place analysis has of great importance in order to determine the foundations on which the narrative is based. The author assigns meanings which are beyond the naked truth to the places, or makes them functional in terms of shedding light on the lives of the characters he describes. Sometimes he prefers the places that serve the thematic aspect of the fiction. In the story titled as "Hayatımın Romani", the place is a means of making the message given clearer in the direction of a theme evolving both in the lives of the characters and in the direction of the East-West conflict that has been going on for centuries. Hence, it is necessary to make a spatial analysis by taking into consideration the character-place relationship by taking into account the functions of Istanbul which is at the center of the narrative and which have important effects on the theme and the characters in terms

*Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi BAP birimince desteklenen *Selim İleri'nin İstanbul'u* adlı doktora tezinden üretilmiştir.

üzerindeki etkilerini tespit etme adına insan-mekân ilişkisi göz önünde bulundurulmak suretiyle mekân incelemesi yapmanın gerekliliği fikri doğmuştur. Bu amaçla, hikâyedeki şehirlerin ve daha özel mekânların kurgu içerisindeki yeri değerlendirilmiş ve kurguyu şekillendiren bakış açısına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu makalenin üretildiği tez projesini destekleyen, maddî manevî katkı ve yardımlarını esirgemeyen Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne ve tüm çalışanlarına projenin niteliğini artırmak amacıyla gösterdikleri her türlü ilgi, destek ve özverili çalışmalarından dolayı şükranlarımı sunarım. **Anahtar Kelimeler:** Selim İleri, Mekân, Doğu-Batı, İstanbul.

of its reflections. To serve this aim, the location of the cities and more special places in the story has been evaluated and the point of view that shapes the fiction has been tried to be obtained. I would like to express my gratitude to Yıldız Technical University Scientific Research Projects Coordination Unit supporting this thesis and to those for all kinds of interest, support and dedicated work to increase the quality of this project.

Keywords: Selim İleri, Place, East-West, Istanbul.

GİRİŞ

Selim İleri, eserlerini Doğu-Batı karşıtlığı çerçevesinde kurmayı pek tercih etmeyen bir yazardır. Onun eserlerinde, genellikle iç dünyası karışık olan kişilerin insanla ve toplumla olan çatışmasının kurguya hâkim olan ağırlıklı tematik özelliklerden biri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Romanlarında ve hikâyelerinde kurguyu bu çatışma hali üzerinde temellendiren yazarın, bununla birlikte farklı temalardan beslendiği de görülmektedir. Özellikle hikâyelerinde fakir-zengin, eski-yeni, kent-taşra, geleneksel-modern, burjuva-halk, birey-toplum gibi kurguda bir çatışmaya sebebiyet verecek karşıtlıklardan hareket ettiği kolaylıkla tespit edilebilmektedir. Kurgunun oluşabilmesi için gerekli olan çatışmayı sağlayan karşıtlıklardan biri de, Doğu-Batı kavramları etrafında kurulmaktadır.

Yazarın bütün eserleri gözden geçirildiği takdirde, belirlediği temaların kaynağını genellikle hatıralarından aldığı anlaşılmaktadır. Yazarın hatıra yazılarının iskeletini oluşturan ve kurgusal eserlerini besleyen başlıca temanın eski İstanbul hayatı, mimarî, estetik üslup ve düzen olduğu görülmektedir. Doğu-Batı karşıtlığı ise bu esas hareket noktasını oluşturan temadan çok uzak olmamakla birlikte, yazarın kurguda çok az yer verdiği bir çatışma halidir. Nitekim Doğu-Batı kavramları altında işlediği tek hikâyenin de *Pastırma Yazı* kitabındaki "Hayatımın Romanı" olduğu tespit edilmiştir. Bu hikâyeye dışında kalanların ise yukarıda dile getirilen çatışmalar üzerine kurulu olduğu görülmektedir.

Doğu-Batı mukayesesi altında ortaya çıkan karşıtlıkların yazar tarafından söz konusu hikâyede işlenmesinin ve ilgili konunun tercih edilmesinin birkaç noktada yardımcı ve aydınlatıcı olduğunu söylemek gerekir. Bunlardan ilki, 19. yüzyıldan beri başta edebiyat olmak üzere birçok alanda süregelen bir tartışma konusu olan Batılılaşma, yanlış Batılılaşma ya da Doğu-Batı çatışması gibi farklı şekillerde ifade edilen konuya dair Selim İleri'nin bakış açısını yakalayabilme imkânının doğmuş olmasıdır.

Yaklaşık elli yıllık yazı hayatında verdiği sayısız eserle, özellikle İstanbul konusunda okuyucusuna ve topluma karşı bir kanaat önderi konumunda yer alan Selim İleri, elbette ki, Doğu-Batı kavramları etrafında şekillenen konu ve meseleler

üzerinde de bir fikir ve eleştiriye sahiptir. Hatıralarında nüansları görülebilen, söz konusu hikâyede de olayları bağladığı son itibarıyla görünürlük kazanan bakış açısını yoruma açmak mümkün olmaktadır. Yazar, gerek mimaride, gerek yaşam ve davranış biçimlerinde bize ait olana, öz yaşam değerlerimize, geleneklerimize odaklanmanın ve onları yaşamın her alanında öne çıkarmanın gerekliliğine inanmaktadır. Batı'nın dikte ettiği yaşam biçimlerini taklit etmenin ya da onlara uygunluk gösterme mecburiyetinde hissetmenin toplumu geleneğinden, özünden, asıl ve kalıcı olan öz medeniyetinden uzaklaştıracağı kanaatindedir. Bu yanlış uygulamaların olumsuz sonuçlarının en çok mekânlar üzerinde yaşandığı sonucuna ulaşmakla birlikte, bu noktada, Doğu-Batı konusunu tercih etmenin ikinci bir avantajı karşımıza çıkar ki, o da yazarın hatıra ve kurgusal eserlerinde mekânların çok katmanlı anlamlar kazanmış olmasıdır.

Mekânlar, Doğu-Batı çatışmasının ya da Batılılaşmanın kurgu içerisinde karşıtlığı sağlayan unsurlarından biridir. "Hayatının Romani" başlıklı hikâyede, mekânların eski İstanbul hayatının verilmeye çalışıldığı yalı, konak ve köşkler olduğu görülmektedir. Yazarın kurgusal eserlerinde genellikle bu tür kapalı mekânları tercih etmesi, karakterlerinin iç dünyalarına daha fazla eğilmeyi sağlayabileceği gibi, mekânların kurgunun bir çatışma etrafında kurulu tematik yönüne, onu ön plana çıkaracak şekilde hizmet etmesini de sağlamıştır. Bir başka deyişle, "Hayatının Romani" adlı hikâyede mekânlar, Doğu ve Batı kavramları altında sınıflanabilen ve bu kavramların işaret ettiği anlamlar etrafında şekil alan anlatı öğeleri olarak karşımıza çıkarlar. Yazar İstanbul hattında yalı, konak ve köşklere, Paris hattında ise daha çok eğlence mekânlarından bahsederek, aslında her iki açık-geniş mekânın (İstanbul, Paris) farklı hususiyetlerini ortaya çıkarmaya çalışır. Bu hikâyedeki mekân incelemesinde hem bir karşıtlıktan hem de zengin kesimin yaşadığı şekliyle bir eski İstanbul hayatından bahsetmek mümkün olmaktadır. Bu noktada İstanbul, söz konusu hikâyede karşıtlıklardan doğan çatışmanın bir unsuru ve ayrıca tek başına da varlıklı bir kesimin eski İstanbul'daki yaşam biçimini gösteren bir mekân olarak karşımıza çıkar.

Selim İleri'nin eserleri üzerine birçok çalışma yapılmasına rağmen, "Hayatının Romani" adlı hikâyesi üzerine müstakil bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu çalışmada, Selim İleri'nin Doğu-Batı karşıtlığı çerçevesinde değerlendirilebilecek olan "Hayatının Romani" hikâyesi, bu konuda yazarın hikâyeleri içerisinde tek olması, yazarın ilgili konuya bakış açısını yakalamak ve konu gereği mekânlara yüklediği işlevleri ortaya çıkarmak gerek ve amaçlarından hareket edilmiştir. Yazarın bir de, Doğu-Batı meselesinde hangi noktada durduğunun belirlenmesi söz konusu hikâyeyi incelemenin gerekliliğini arttırmıştır. Bu doğrultuda, bu çalışmada bireyin mekânla, mekânın kurgunun temasıyla ilişkisini verebilecek bir içeriğin üretilmesine dikkat ve özen gösterilmiştir.

1. KARŞIT MEKÂN OLARAK İSTANBUL

Kurgunun oluşmasını sağlayan gereklerden biri de, bir çatışma halinin varlık göstermesidir. Bu sebeple bir karşıt güce ihtiyaç duyulmaktadır. Bu karşıt güç, kurgu içerisinde şahıslar olabileceği gibi mekânlar da olabilmektedir. Hikâyede karşıt güç olarak Batı'nın karşısında İstanbul, Doğu'nun karşısında ise Paris yer almaktadır. Her iki şehir de ait oldukları kültür ve medeniyetlerin birer temsili durumundadır. Doğu-Batı karşıtlığı mekânlara gelene kadar, öncelikle hikâyeye

başkişisinin iç dünyasında yaşadığı bir çatışma hali olarak verilmektedir. Daha sonra iki farklı kültürün, insanların, toplum ve kurallarının mukayesesine geçilmektedir. Bu mukayeseler doğrultusunda çizilen farklılıkların Canan'ın kişiliği, düşüncesi, tavır ve davranışlarından hareketle oluştuğu bilgisini de vermek gerekir.

İki şehrin mukayeseler halinde verilmesi, hikâyenin başkişisi Canan'ın Paris'te doğup İstanbul'a gelişi ile sağlanır. Canan her iki şehrin kültürünü de almış, fakat bu kültürleri birleştirip bir değer olarak ortaya çıkarmaktansa Batılı bir profil sergileyip İstanbul'u ve buradaki toplumu aşağılamaktadır. Canan'ın bu tavrını görebilmemize imkân sağlayan mukayeselerin İstanbul-Paris hattında yalnızca mekânlar üzerinden değil, iki kültür ve iki farklı yaşam düzeni arasında da yapıldığı görülür. Babası bir konsolos olan, anne tarafından da saraya dayanan bir kimlikle karşımıza çıkan Canan'ın bakış açısında İstanbul, hikâyenin başında yapılan mukayeselerde hep küçümsenen, aşağılanan bir şehir olmuştur. Paris ise başlangıçta İstanbul'daki olumsuz görüntülerin, hikâyenin sonuna doğru ise şehrin olumlu yönlerinin ortaya çıkarılması noktasında kullanılan bir mekân özelliği taşımaktadır.

"Paris'ten puslu, soğuk bir kış sabahı ayrılmıştık. Tren kalabalıktı, babam üzgün ve meyus bir köşede oturuyordu. Kompartıman, dönemeçleri geçtikçe sarsılıyor ve benim ruhum da sarsılıyordu. Paris, o zevk ve nezaket şehri gerimizde, çok gerimizde kalmıştı" (İleri, 2014b: 96-97).

"Biz Paris'ten yeni dönmüştük. Ben dünyaya gözlerimi bu sanat ve güzellik şehrinde açmışım" (age, 95-96). "İstanbul'da, kaçgöç devri, sağdan soldan laf atanlar, mahalle karılarının dedikodusu gırla. Hâlbuki ben kaçgöç nedir bilmedim, Buloyn ormanlarında pederimle Pazar piknikleri yapmaya alışmışım, her gün okuldan sonra yürüye yürüye gelirdim şahbenderhâneye. Babam, cennetmekân padişahımız tarafından İstanbul'a çağrılınca pederimi bir korkudur aldı, sen naparsın oralarda evlâdım diye. Daha on dördündeyim, rahibelerin sıı terbiyesiyle yetmişmiş ama bu şark memleketinin aşağılık kadın düşmanlığına yabancıyım" (age, 96).

"Taşı toprağı altun denen bu şehir diken diken etmişti tüylerimi, birtakım ucubeler dolaşıyordu sokaklarda kadın yerine. Erkeklerin hepsi aç, hepsi kötü nazarlıydı" (age, 97).

"Pederim kitaplarıyla, bir türlü hiçbir garp romancısına tercih edemediği *Binbir Gece Masalları*'yla günlerini geçiriyordu. İçimin sıkıldığını, bu hayata artık tahammül edemeyeceğimi anladığımda bana bir hoca tuttu" (age, 97).

"... meğer şarkta kızlar erken yaşta evlenirlermiş, otuzunda da ağızlarında diş falan kalmamış bir tane, haminne gibi ortalıkta dolaşarlarmış. Ben de Türkçeyi pek çıkaramadığımdan etrafta gâvur gözüyle bakıyorlarmış, nerden biliriz" (age, 98).

Canan, İstanbul'un karşısına Paris'i bir karşıt güç olarak çıkardıkça, hikâyedeki olayların bu şehrin Canan'ın gözündeki değerini kaybettirecek şekilde ilerlediği görülmektedir. Dolayısıyla karaktere asıl yaşam gücünü verebilecek olanın İstanbul ve burada kalan iki çocuğu olduğu düşüncesi birçok olumsuz olayın ardından gelmektedir. Bu doğrultuda "Hayatımın Romanı" diye vurgulanan yaşantı ve olayların hikâyenin öznesi olan Canan'a ait olduğu görülmektedir. Onun şahsında, ruh halinde, davranış ve tercihlerinde Batılılara hep bir özentilik, özellikle İstanbullu kadınlara karşı da bir aşağılama duygusu içerisine girmektedir. Bu durum ayrıca, Canan'ın içinde bulunduğu toplumla uyumsuz bir kimlik çizmesine sebep olur. "...kadınlar perşembe dedin miydi düğün evine koşarlardı. Kimi içeriye girmeyi bile başarırda çağrılmadan. Kim bilir benim düğünümde de ne davetsizler karın doyurmuştur, boğazlarında kalsın son lokmaları açgözlülerin. Hep de karı kalabalığı. Bağıra çağıra, söylene söylene dizilmişler sebilâne bardakları gibi" (age, 99).

Canan, çizdiği bu karakter ile "Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayıp Cumhuriyet Türkiye'sinde yeni boyutlar kazanan, Batı Avrupa'nın toplumsal ve fikirsel bileşimini erişilmesi gereken bir hedef olarak gören yaklaşım" etrafında

şekillenen Batılılaşma olgusu (Mardin, 2004: 9) ve “Nasıl bir Batı’ya doğru, ne oranda, ve ne için, erişmeliyiz?”in sorgulandığı yenileşme dönemi içerisinde kendisi gibi iki medeniyet arasında yetişen anlatı kişileri arasında yerini almaktadır (Gülersoy, 1987: 19). Buna rağmen, “Türk Tarihinde modern reform fikri”nin gelişiminden bu yana çizilen roman ve hikâye karakterleri arasında Canan’ın farklı yönleri de bulunmaktadır (Berkes, 1975: 22). Canan, her ne kadar başlangıçta İstanbul’dan Avrupa’ya doğru bir ilgi gösterse de, Avrupa’yı görmüş geçirmiş biri olarak kendi seçimini öz değerlerinden yana kullanan bir karaktere bürünmüş ve yazar tarafından doğru yola sevk edilmiştir. Olumsuz her olay birikerek hikâye sonunda olumlu bir netice elde edilmesini sağlamıştır.

Ömer Tevfik Bey’den ayrılan Canan’ın ikinci birlikteliği Necip Bey ile olur. Bu ikinci evlilikten çocuk sahibi de olan Canan, savaşa giden eşini Burhanettin Efendi ile aldatır ve onunla Paris’e kaçmayı düşünse de, çocuklarını da geride bırakarak tek başına gitmek zorunda kalır. Bundan sonra Canan’ın hayatında ikinci bir Paris safhası başlar. “Lâkin aşkın gözü kör oluyor, aşk hiçbir şeyi görmedi ve bu sanat ve esâfir şehrine kaçtım” diyen Canan’a, Paris beklediğinden farklı bir atmosferde karşısına çıkar (İleri, 2014b: 146). Canan, Paris’te Kont Malinovski ile evlenir. Paris, artık Canan’ın gözünden ahlaksız ve yozlaşmış hayatların yaşandığı bir yer olarak görülür. Paris’in boğucu atmosferine bir de, hastalık ve gurbet özlemi eklenir ve Canan için artık yaşanılmaz bir yer olarak ortaya çıkar. “Odamdan dışarı çıkmıyor ve gece gündüz ağlıyordum. Aşağıdaki şampanya âlemleri, musiki sesleri, kahkahalar beni asla enterese etmiyordu. Bebeliğimin geçtiği bu Paris sokaklarına, Notr-Dam Katedrali’ne gitmek bile istemiyordum” (age, 148).

Buradan hareketle, kişilerin mekânlara bakış açısını belirleyen en önemli etkenlerden birinin yaşantılar olduğu görülmektedir. Mekânlar öncelikle yaşantılara sahne olurlar, sonra yaşananlar kişilerde bir takım duygu, düşünce ve izler bırakır. Yaşantının sebep olduğu etkiler, mekânın yaşantı ile özdeşleştirilerek görülmesine yol açar. Bir başka deyişle, kişiler yaşantıdan kaynaklı duygularını mekânlara yükler. Yaşantılar ve olayların olumlu ya da olumsuz oluşuna göre mekân da belli nitelikler kazanır. Ve bu durumda “Eğer olaylar kötüye gidiyorsa, mekânın da bu seyirden etkilenmemesi düşünülemez” (Demir, 2011: 264). Söz konusu hikâyedeki mekânın bu duruma iyi bir örnek olduğu görülmektedir. Canan’a küçüklüğünde iyi etkiler bırakmış olan Avrupa şehri, hikâyenin sonunda “Paris cehennemi” olarak anılır (İleri, 2014b: 154). Paris artık Canan’a kasvetli ve boğucu bir atmosfer içerisinde görünmekte ve arzu edilen değil, kendisinden kaçılmak istenen bir şehir olarak belirmektedir. Ayrıca Canan çocuklarından ve İstanbul’dan ayrı kalmanın üzüntüsüyle birlikte Paris’te derin bir yalnızlığın içine düşmüştür. “Geçmiş yalnızlıklarımızın tüm mekânları, içinde yalnızlık acısı çektiğimiz, yalnızlığın tadını çıkardığımız, yalnızlığı aradığımız, yalnızlıkla uzlaştığımız mekânlar içimizde silinmeden kalır” düşüncesinden hareketle Paris, Canan’da yalnızlık duygusuyla eşleşen bir mekân olarak yer edinir (Bachelard, 2017: 40).

Yalnızlık duygusu beraberinde yabancılaşmayı da getirir. Kişi kendini mutlu hissetmediği bir yerde kendi içine kapanır, içe dönük bir hayatı benimser; zamanla çevresine, içinde bulunduğu topluma kendisini bir yabancı gibi hissederek. Bundan sonra artık yapmak istediği, kendisi için olumsuz bir atmosfer çizen bu ortamdan uzaklaşmak, kaçmak olacaktır. Paris, fizikî anlamda açık-geniş mekân özelliği gösterirken, kendisinden kaçılmak istenen bir yere dönüşmesinden dolayı Canan için

ruhen kapalılaşıp darlaşan bir mekân olarak karşımıza çıkar. Bir başka deyişle, fiziksel olarak açık ve geniş mekânlar, yaşananlara göre kişiler nezdinde kapalı ve dar mekân niteliklerine bürünebilir, ya da bunun tam aksi olması da mümkündür. Burada asıl kıstasın yaşananlar, olaylar, duygu ve etkiler olduğunu söylemek gerekir. Dolayısıyla Paris, yalnız ve yabancı kalınan, kaçmak istenilen, ruhen kapalılaşıp daralan bir atmosfere bürünür. Buradan hareketle, iki farklı kültür ve medeniyet arasında Canan'ın yaptığı mukayesenin bir ayağını oluşturan Paris, hikâyenin sonunda olumsuz bir karşıt güç olarak karşımıza çıkar.

Mukayesenin bir diğer ayağını oluşturan İstanbul ise hikâyenin vermek istediği mesaja olumlu katkılar sunan bir mekân olarak kurgu içerisinde yerini alır. İstanbul, başta kendisiyle özdeşleştirilen birçok olumsuz görüntü, kişi ve olay ve düşüncenin aksine, hikâyenin sonunda arzu edilen, aranılan, özlenilen bir mekân atmosferinde karşımıza çıkar. Şehrin bu atmosferde görülmesini sağlayan önemli etkenlerden birinin, Canan'ın çocuklarının İstanbul'da kalmış olmasıdır. Onlara duyduğu özlem, vatan sevgisi ve özlemini de artıran bir duygudur. Canan, hikâyenin başında İstanbullulara karşı sergilediği kibirli tavırlarının bedelini çocuklarından ve vatanından ayrı kalarak ödemiştir.

“Lâkin hayatımdaki o dehşet-engiz, o dehşet-âver, o dehşet-efşân boşluk bir türlü dolmuyordu. Her geçen gün memleketime olan sıla hasreti artıyordu. Evlatlarımı hiç olmazsa uzaktan görebilme mutluluğuna erişmek istiyordum. Yavrularım Mekteb-i Sultani'yi bitirmiş olmalıydılar. Her gece bebeklik halleri rüyama giriyordu. Esasen hayatım düzensiz ve karmakarışıktı. Ne kontun mirası ne kendi servetim meğerse benim gibi tok gözlü, hayattan başka şeyler bekleyen bir kadına saadeti veremezlermiş de ben bilmiyordum. Sen fakir ekmeççi kadın, sen kış günleri pırtık ve artık roplarınla ekmeççi kadın ne kadar mesut olduğunu bilsen... Bazen fakir olmak mutlulukların en güçlüsü. Bir saadet-mendî” (İleri, 2014b:155-156).

Hikâyenin başında kurulmuş olan dengeler bozulmuş, bir yer değiştirmeye uğramıştır. Kaçılan ve arzu edilen mekânlar yer değiştirmek suretiyle Canan'ın hayatında yeniden yer edinmişlerdir. Bu noktada, İstanbul Paris'in temsil olunduğu bütün mekân, kişi, olay, görüntü ve durumlar karşısında olumlu bir karşıt güç olarak kullanılmıştır. Esasında kurgu içerisindeki her olay, kişi ve mekânlar, yani kurgunun diğer öğeleri İstanbul'u bütün yönleriyle, olduğu gibi Canan'ın gözünde olumlu kılmanın bir aracıdır. Canan'ın yaşadıkları hikâyede verilmek istenen mesajın gücünü artırmakta ve bir ders çıkarabilmenin vesilesi olmaktadır.

Hikâyenin başında Canan'ın olumsuz bir bakış açısıyla yansıttığı İstanbul, hikâyenin sonunda kendisine “memleket hasreti” duyulan bir şehir olarak görülür (age, 154). “Cumhuriyetin ilânından beş sene sonra vatanıma kavuştum. Cumhuriyet bizim gibi münevver Türk kadınlarına çok şeyler vaat ediyor ve yavaş yavaş hepsini de yerine getiriyordu. Hayatıma yeni bir istikamet vermek zorundaydım. Kalkınan bir memleket, meşgaleler meşgaleler. Vatanımı yağmurlu bir sabahında buldum, toprağa basar basmaz ilk işim bu aziz, bu cömert, muhterem toprağı öpüp başıma koymak oldu” (age, 156). Canan, günün sonunda yaşadığı olaylardan dersini alır ve doğru yolu bulur. Hikâyenin sonuna doğru İstanbul, Canan'ın bütün benliğiyle kendini ait hissettiği bir vatan olarak karşımıza çıkar. Sonuç olarak, İstanbul ve Paris ile temsil olunan bütün çatışma halindeki kavramlar arasında İstanbul, Batılı olanın karşısında ‘bize ait olan’ bir gücü, değeri ve özü simgeleyen bir konumda yer almaktadır.

2. BİR YAŞAM BİÇİMİ OLARAK İSTANBUL

Selim İleri'nin eserlerinde mekânlar kentli bir kimlikle karşımıza çıkar. Hatıralarında olduğu gibi, hikâye ve romanlarında da eski İstanbul'un ağırlığını görmek mümkündür. "Hayatının Romani" başlıklı hikâyesinde de, hikâyenin merkezinde yer alan mekânların İstanbul'da olduğu görülür. İstanbul, hikâyede Doğu-Batı mukayesesinin bir tarafını oluşturmakla birlikte, kendi içinde de bir yaşam biçimi ve düzeyini temsil eder.

Edmondo de Amicis'in "Elveda Doğu'nun güzel ve ölümsüz kraliçesi!" dediği eski İstanbul, bugüne nispeten genellikle mütevazı, manevi değerlere odaklı, maddi güç ve hırsla kendini bu denli kaptırmamış insanların bir arada huzurlu bir şekilde yaşadıkları bir şehir profili çizmektedir (Amicis, 2009: 360). Yazarın hatıralarında kendi halinde yaşamlarını sürdüren insanlardan ağırlıklı olarak bahsedilmekle birlikte, hikâye ve romanlarında zengin tabakanın eski İstanbul'daki yaşamlarına da değinilir. Geçim sıkıntısı olmayan, seçkin mekânlarda yaşayan, vakit geçiren zümrenin yaşadığı İstanbul ile daha kısıtlı imkânlarla sahip insanların yaşadığı İstanbul farklılık gösterebilmektedir. Yazar her iki sınıftan insanın bakış açısını, yaşamlarını, İstanbul'unu eserlerinde işlemekle birlikte, bu hikâyesinde varlıklı tabakanın gördüğü, yaşadığı İstanbul'un anlatımı tercih edilmiştir. Hikâyede söz konusu edilen İstanbul, cumhuriyetten önceki ve sonraki dönemlere işaret etmektedir. Bahsedilen dönemlere özgü sosyal ve siyasal sorunlar, cumhuriyetin ilanına kadar yaşanan sancılı süreç hikâyeye yansımamıştır. Hikâye kişileri âdeta içinde buldukları dönemden bağımsızlaştırılmış gibi kendi hayatları, çarpık ilişkileri, kişisel sıkıntıları ve sevinçleriyle birlikte varlık kazanmışlardır. Ekonomik durumu bir hayli iyi olan bu seçkin tabakanın kurguda kendi hayatlarının dışında herhangi bir problemle meşgul edilmemesi, onların ait oldukları toplumsal sınıfın bakış açısına, tavır, düşünce, davranış ve yaşam biçimlerine da uygunluk göstermektedir. Bununla birlikte ekonomik durumu iyi olan bir sınıfın hayatına mercek tutmak, Batılılaşmanın en iyi şekilde gözlemlenebildiği bir grup insanı da kurguya taşımak demektir.

Selim İleri, önce yalı, köşk ve konakları kurgunun İstanbul ayağındaki ana mekânları olarak belirler. Daha sonra hikâyeye kişilerini bu mekânlar içerisine yerleştirir. Olayların genellikle kapalı-dar mekânlarda geçmesi, bu kişilerin iç dünyalarını okuyucuya daha iyi yansıtmaya yardımcı olmaktadır. Ayrıca, hikâyenin İstanbul'da geçen bölümlerinde şehrin yalılar, konaklar ve Konkordiya gibi, kişilerin sınıfsal düzeylerine uygun mekânların tercih edildiği görülür. Bu mekânlar, aristokrat sınıfın varlıklı yaşantısına dair ipuçları verebilecek şekilde işlevsel kılınmıştır. Söz gelimi, Konkordiya Batılı yaşam tarzını benimseyen bir kesimin eğlence hayatını gösteren mekânlardan biridir. Burası içki, para ve kadın üzerinden bozulan hayatların yozlaşmışlığını ve ahlâk yoksunluğunu gösteren bir işlevle karşımıza çıkar. Bir başka deyişle, "Rezalet dökümü" bir çok beşerî arzunun Beyoğlu cadde ve sokaklarında sergilendiği" görülmektedir (Aktaş, 1997: 23). Dolayısıyla yalılarda yaşayan bir sınıfın içerisindekini, görünenin altındaki çökkünlüklerini ortaya çıkaracak şekilde bir amaca hizmet ederler. Ayrıca Konkordiya'nın bulunduğu semt Beyoğlu'dur ki, burası hikâyede eğlence mekânları, kavgâ gürlütüleri, gayriahlâkî ilişkileri ile ailelerin korktuğu, kadınların eşlerini

sakındığı bir semt olarak belirlemektedir. Dolayısıyla Beyoğlu, eğlence hayatının aile düzenine olumsuz etkilerini gösteren ve esasen zenginlerin hayatlarındaki ahlâki zaafı ve bozulmuşluğa işaret eden bir mekân konumunda yer alır.

“Ömer Tefik Efendi, bu baba parasıyla yaşayan adi genç Konkordiya şantözlerinden, o rastıklı karılardan birine tutulmuş. Gene aşık olduğunu sanıyor ve bu yüzden evlere kapanıp çile dolduruyor. Akşama kadar sabrettim, bir güzel düşündüm taşındım. Zira dünyamda kimim kimsem kalmamıştı” (İleri, 2014b: 116-117).

“Bu sabah beni sevindiren bir şey oldu. Çok şükür yüzüm güldü. Nihayet bizlere kan kusturan o Ömer Tefik Efendi bıçaklanmış. Yarası ağırılmış. Konkordiya’da hadise çıkardığından kendisini yaralamışlar. İyi olmuş, hiç acımadım. Fena yollara sapanların nihayeti budur” (age, 122).

Yazı yalılarda, kışı da Şişli’deki konaklarda geçiren ailelerin yaşadığı yerler de, onların ait oldukları sosyal ve ekonomik sınıflara işaret eden mekânlardır. Mekân içi tasvirlerde eşyalar da aynı amaca hizmet eder. Canan Paris ile karşılaştığında, İstanbul’da yaşadığı yalının iç mekân dekorasyonunu geleneksel zevk ve tercihlerin şekillendirdiğinden yakınır ve beğenmez.

“Odamız Edâ Hanım’ın zevksizliğine uygun şekilde döşenmişti. Yanardöner kırmızı, insanın gözünden yaş getiren berbat atlas bir yorgan; çirkinlikle hiçbir eşyanın yarışamayacağı tuvalet takımı, baştan aşağı alaturkan. Benim gibi çiçeksiz odaya girmemiş bir genç kız için ne talihsizlik Yarabbi” (age, 99).

Selim İleri’nin hikâyelerinde yalılar ve köşkler bahçelerden bağımsız mekânlar değillerdir. “Boğaz demek, bir mânâda orman, koru ve bahçe demektir. Koru ve bahçe ise Türk zevkinin halledip üslûplaştırdığı ve âdeta bir güzel san’atlar kolu haline getirdiği rustâi mimarlık geleneğimizi” (Ayverdi, 2016: 92). Eski İstanbul’un en önemli mekânlarından biri olarak değerlendirilen bahçe ve koruların sahip oldukları envâi çeşit çiçek ve bitki örtüsü yazarın bitkibilim alanındaki geniş bilgisi ile okuyucuya ulaşır. Kadıköy’de doğup büyüyen Selim İleri, yazar olma sürecinde tabiatın kendisine önemli bir etkisi olduğunu dile getirir. “Bitki örtüsüyle, doğayla ilk yüz yüze gelişim. Yazar olmak ülkümde, çiçeğin, yeşilin rolü büyük. Renkler, şekiller, hele rayiha...” (İleri, 2014a: 58).

Deniz, bahçe, park, koru ve bostanlar aslında şehrin tabiata açıldığı alanlardır ve Selim İleri’de olduğu gibi, hikâye ve roman kişileri için de, çoğu zaman nefes alma imkânı sunan yerlerdir. Yazarın eserlerinde genellikle iç dünyası bunalımlı olan kişiler tabiata sığınır ya da şehrin gürültüsünden, toplum içindeki yalnızlıktan ve yabancılaşma duygusundan kaçınmak, uzaklaşmak isteyen kişiler tabiata yönelir. Söz gelimi, yazarın “Yarın Ağlayacağım” başlıklı bir diğer hikâyesinde, kimsesizlik, yalnızlık ve sevgisizlik duyguları anlatı başkişisinin arkadaşı Kenan ile birlikte doğaya sığınmasına neden olur. Ve böylece, hikâyenin genel seyri Beykoz tepelerinde geçmiş olur. “Şurdan yürüyelim, tepeye doğru.” Tepeye çıkan eğri büğrü yokuşta birbirlerine yaslanmış küçük tahta evler ve koşuşan, bize bakan, sonra gülen çocuklar vardı. Biz de gülüyorduk onlara bakıp” (İleri, 2012a: 15).

Şehirde de tabiatın parçaları mevcuttur ve insan bunlarla yetinmek zorundadır. Bunlar bazen bir apartman katının bahçesi olabileceği gibi, bazen de bir yalının korusu olabilmektedir. Özellikle geçmişte, eski İstanbul’da her konut bir bahçe ile varlık göstermektedir.

“Hemen her evin bir bahçesi vardı. Herkes haline göre bu bahçeleri süslerdi. Çiçek, ağaç, yeşillik, meyve... Hiçbir ev yoktu ki bahçesinde bir iki gül fidanı, bir yasemin çardağı,

bir mavi salkım kameriyesi bulunmasın. Bir iki incir, armut, kayısı, ayva ağacı olmasın" (Sema, 2002: 37).

Selim İleri, hatıra yazılarında "Koru ve orman, yücelik sezdirisiyle, duygusuyla, batı sanatında, mimarisinde egemenlik kurmuş; doğu, görkem arayışına o kadar yüz vermemiş, içteki zenginliği simgelemek istemiştir" diyerek aslında tabiatın Batı'daki anlamından farklı olarak Doğu'da insan için bir rehabilite alanı olarak görüldüğünden bahseder (İleri, 2013c: 90).

Bugün ise tabii güzelliklerin yerini maddî hırslarla inşa edilen apartman yığınları almıştır. Bu durum yazarın yönünü eski İstanbul'un açık mekânlarına çevirmesine neden olur. "Bir zamanlar deniz mavisi, çınar yeşili ve ahşap renkli, beyaz mermerli Boğaziçi'ne giden yollarda bugün yükselen soğuk cam yüzü dev gökdelenler, tarihî bir kentin silüetini sonsuza dek harap etti" (İleri, 2013a: 51). Hatıralarında "Boğaziçi şimdi zenginlerin elinde. Belki bu da bir 'harp'tir..." (İleri, 2012c: 124) diyen Selim İleri, "en varlıklılarına sunulmuşu bile derme çatma" (İleri, 2013b: 13) diye ifade ettiği bu yeni yapıların eleştirisini yapan yapar. "Hayatımın Romani" hikâyesinde ise Boğaziçi'ni bu betonlaşmış halinden uzak bir atmosfer ile okuyucu karşısına çıkarır.

Yalıları tabiata açan mekânlar olarak koruları ön plana çıkarır. Korular, güz mevsiminin tabiata bahsettiği renkler ile özdeşleşir. Yazarın hatıralarında "deniz-çınar-mermer üçgeni" etrafında tespit ettiği Boğaziçi renkleri, hikâyede tabiata ait unsurların gün ışıkları altındaki görünüşleri ile karşımıza çıkar (İleri, 2012b: 4).

"Korularda ağaçlar bin renge bürünürlerdi. Kâh sarı, kâh bej, kâh kıvı. Daha ne renkler, insan bir eşini göremez tabiatta. Sürüyoruz atlarımızı, açılan bir yoldayız, kim bilir nereye gidiyoruz hicranlı, kırık" (İleri, 2014b, 102).

"Öyle umulmadık yerlerden dereler çıkardı karşımıza Kanlıca'da. Öyle dereler ki, suyunun âbihayat zannedersin, şırl şırl akarlar. Bu derelere güneş akislerini gönderirken birden bire soğurdu, bir bulut gelir mesela kaplardı güneşi" (age, 102).

Ömer Tevfik Bey ile yaşadığı sorunlardan dolayı bunalan Canan, yüzünü Boğaziçi'ne, korulara ve mevsime çevirir. Kendi duygularıyla güz mevsiminin insan ve tabiat üzerinde bıraktığı etki örtüşür. Yazın ardından gelen güz gibi, Canan'ın iç dünyası da hüzne ve kasvete bürünür.

"Boğaziçi'nde sonbahar başka türlü oluyor. Ağır ağır, daha ağustos başı dedin mi sararmaya başlar korularda yapraklar. Maviye çalan yeşillikteki çamlar bile sararır hazan dendiğinde. Yazın, mevsimlerin en azgınının gençliği tükendiğinde bütün diriliğiyle sonbahar belirir. Bülbüllerde bir feryat figan, inilti içinde sabahlara değin öterlerdi korularda. Ağlayışlarına yanık kalpler dayanmaz. Benim de kalbim yanıkta elbette, benim de canım vardı, Ömer Tevfik Bey'le başıma gelenler, bahtsız âkıbetim..." (age, 101).

Buradan hareketle, "Hayatımın Romani" adlı hikâyede, hayatlarını yalılarda süren bir zümrenin yaşadığı İstanbul, öncelikle oturdukları, vakit geçirdikleri mekânlardan başlamak suretiyle tabiata doğru bir açılım gösterir. Öncelikle "...geniş odaları denize bakan, geniş ve çok pencereli, genellikle iki katlı yapılmış" olan yalılar ile köşkler ve konaklar etrafında aristokrat bir dünya kurulur (Ataman, 1997: 135). İstanbul, bu dünyanın sınırlarını çizen genel bir çerçevedir. Daha özel çerçevede ise söz konusu yapılar karşımıza çıkmaktadır. Eski İstanbul yaşamından kesitler sunmanın bir yolu da, geçmişini sembolize eden yapıları hikâyeye içerisine yerleştirmektir. Çünkü yazarın "Modern mimarinin prensipleri ve estetiği, tarihî bir görüntüsü olan çevrelerin içine yama gibi yapıştırılabildi" kanaati hâkimdir. Bu da

yazarı, geçmişin izlerini barındıran mimarî üslubun peşine düşmeye iter (Doğan, 2013: 108). Söz gelimi, "Cumhuriyet devrine kadar, ahşap evler ile dolmağa devam etmiş" olan İstanbul'un konakları iç döşemelerinden, yaşam biçimlerine kadar geçmişe aidiyet gösteren yapılardır (Eyice, 2006: 218). Sadece ahşap bile geçmiş simgeleyen bir nitelik taşımaktadır. Böylece Selim İleri, "Hayatının Romanı"nda İstanbul'u Doğu-Batı karşıtlığında çerçevesinde bir tarafa yerleştirirken, bu tür yapıları hikâye içerisinde fazlaca kullanarak da eski İstanbul'a, yani geçmişe işaret eder.

İstanbul, geçmişle ilişkilendirilmek suretiyle varlıklı kesim tarafından yaşandığı şekliyle aktarılır. Mekân olarak tercih edilen yalı, beraberinde Boğaziçi'ni, koruları ve denizi de getirmektedir. Bunun yanında hikâye kişilerinin yalılarda yaşayan bir sınıftan seçilmiş olması Kanlıca, Şişli, Beyoğlu gibi alafanga semtleri de mekân olarak kullanmayı zaruri kılmıştır. Dolayısıyla İstanbul, aristokrat bir çevrenin yaşadığı mekânlar üzerinden aktarılmaya çalışılmıştır. Söz konusu hikâye kişileri arasındaki münasebetlerin, bir başka deyişle, kurgunun tematik boyutunun mekânların ötesine geçen bir ağırlıkta olduğu düşünülse de, bu durum, mekân unsurunun olay örgüsü içerisindeki önemini azaltan bir durum değildir. Çünkü Selim İleri'nin hikâye kişileriyle kurgunun mekânları arasında sıkı bir münasebet bulunur. "Hatta bazı eserlerde, şahıs kadrosunu teşkil eden fertlerden biriyle mekân arasında varlığı müşahade edilen çok yönlü alış veriş, mekânı vakanın kahramanlarından biri haline getirir. Denilebilir ki, böylece mekân şahıslaşır" (Aktaş, 2005: 131). Söz konusu hikâyede de seçilen mekânlar, kurgu içerisindeki çatışmanın tarafları olarak kullanıldığı gibi, bir yaşam biçimi ve düzeyinin de ortaya çıkarılmasında yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla kişilerin ruhsal durumlarını vermeye imkân sağlayan mekân ögesi, çok katmanlı bir anlam içeriği kazanmakta, şahıs kadrosunun ait olduğu düzey ile yakından bir ilgisi bulunmaktadır.

Bununla birlikte, eski İstanbul'un doğal güzelliklerinin de hikâyeye yansıdığı görülmektedir. Boğaziçi ve koruların tabiatın hikâyedeki yansımalarından olarak eski İstanbul'a yaraşır nitelikleriyle anlatıma yansıdığı söylenebilir. Nitekim yazar, geçmiş söz konusu ederken, ahşabın yanı sıra tabiatın parçalarından da istifade eder. Bu, şehir içindeki doğal unsurların korunmasına daha çok kıymet verildiği ve asıl Boğaziçi'nin görülebildiği geçmiş İstanbul'u yansıtabilmenin bir başka yoludur. Yazar, söz konusu hikâyede Canan'ın bakışından görülen tabiat unsurlarını kurgudaki olay örgüsüne yön verecek duygu ve düşüncelerin gölgesinde işler.

SONUÇ

Selim İleri'de İstanbul yansımalarına bakıldığı zaman öne çıkan mekânların yalı, köşk ve konaklar olduğu görülür. Özellikle geçmiş zamandan arta kalan yapılar kurgu içerisinde sembolik anlamlar kazanır. Eski zaman mimarî üslubunun somut şekli olan köşkler, yalı ve konaklar geçmiş bugüne taşıyan yapılardır. Bugüne yansıyanlar, mekânın fiziksel görüntülerinin çok ötesindedir. Bu yapılar yalnızca geçmiş zaman mimarisini değil, aynı zamanda farklı hayat biçimlerini, dönemleri ve zihniyet algılarını da sembolize eder. Dolayısıyla Selim İleri de, eserlerinde geçmiş zamanı yaşatmak istediğinde konak, yalı ya da bir köşkü anlatının merkezine yerleştirir. Böylece bugün pek önemsenmeyen manevî hassasiyetler bir mimarî üslup etrafında yeniden işlenir ve hatırlanır. Yazarın "Hayatının Romanı" hikâyesinde de anlatının merkezinde geçmiş zaman yapılarının yer aldığı görülür. Fakat bu yapılar,

şehrin geçmişi ve bugününü kıyaslamak için seçilmemiştir. Bu yapıların tercih edilmesinin sebebi, ekonomik durumu iyi olan varlıklı bir sınıfın yaşam biçimine uygunluk ihtiyacıdır. Bir başka deyişle, hikâyede İstanbul'un yalı ve konaklar etrafında görünürlük kazanması daha seçkin bir zümrenin hayatını yansıtabilecek mekânların tercih edilmesi zorunluluğundan ileri gelmektedir. Dolayısıyla yazarın diğer eserlerindeki gibi geçmişten kalan bir köşkün günümüzde boş ve kimsesiz bırakılıp yıkıma sürüklenmesi ve köşk üzerinden iki zaman arasında mukayeseler yapılması bu hikâyede söz konusu olmamıştır.

Mukayeselerin geçmiş ve bugün arasında değil, iki mekân arasında yapıldığı görülmektedir. Geniş-açık mekân özelliği taşıyan iki büyük şehir arasında, hikâyenin başkışisi aracılığıyla yapılan mukayeseler doğrultusunda, yazarın Batı-Doğu kavramları ekseninde hikâyeyi şekillendirdiği görülür. Buradan hareketle, söz konusu hikâyenin yazarın diğer hikâyelerinde çok görülmeyen farklı bir problem üzerinde inşa edildiği görülmektedir. Yazar çizdiği karakteri değişik sınavlardan geçirdikten sonra ona, hikâyenin başladığı yer olan İstanbul'a dönebilme şansı verir. Böylece Batı'dan Doğu'ya doğru bir yönelimin gerçekleştiği görülen hikâyede İstanbul, daha çok farklı kültürler arasında yapılan mukayeselerin bir tarafını oluşturması yönüyle kurgu içerisinde mekân olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte, İstanbul'un kendi içinde de bir takım mekânlar ile varlık gösterdiği söylenebilir. Bunlardan her biri, hikâye kişilerinin hayatlarının bir yönünü ortaya çıkaracak surette işlevsel kılınmıştır. Dolayısıyla mekânların olaylara sahne olmanın ötesinde ait oldukları toplumsal kesimin yaşam biçimine, karakteristik özelliklerine ve ruh hallerine işaret eden fonksiyonları olduğu sonucuna varılır.

İstanbul, hikâyenin başında ve sonunda farklı izlenimlerle aktarılmıştır. Bu, hikâye kişinin yaşadığı değişimle birlikte, aynı zamanda İstanbul'un zaman içerisinde yaşadığı değişimle de ilgili olabilir. İstanbul, hikâyenin başında başkışinin bakış açısından Avrupa şehrine göre geri kalmış bir görgü, ahlak, anlayış ve zihniyetin hâkim olduğu bir yer olarak olumsuz ifadelerle sunulurken, hikâyenin sonunda başta kadın konusu olmak üzere pek çok alanda yeniliklerin yaşanacağı sezilen bir yer olarak adından söz ettirir. Buradan hareketle -hikâye tam bu noktada bitirilse de- değişimi yalnızca hikâye kişinin değil, zihniyet, toplum şehirlerin de yaşayacağı sezdirilir. Fakat söz konusu hikâyede, mekânların yaşayacağı değişimi, onların fiziksel gerçekliklerinde değil, değişecek olan zihniyet algılarının mekâna ve topluma yansımaları üzerinde aramak gerekliliği varılan bir diğer sonuçtur.

"Bu çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimince Desteklenmiştir. Proje Numarası: SDK-2017-3136" (This work was supported by Research Fund of the Yıldız Technical University. Project Number: SDK-2017-3136")

KAYNAKÇA

Aktaş, Şerif (1997). *Ahmet Râsim'in Eserlerinde İstanbul*, 2.bs., Ankara: Akçağ Yayınları.

_____ (2005). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 7.bs., Ankara: Akçağ Yayınları.

- Amicis, Edmondo de (2009). *İstanbul*, çev. Sevinç Tezcan Yanar, 2.bs., İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Ataman, Sadri Yaver (1997). *Türk İstanbul*, haz. Süleyman Şenel, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Ayverdi, Samiha (2016). *Boğaziçi'nde Tarih*, 9.bs., İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Bachelard, Gaston (2017). *Mekânın Poetikası*, çev. Alp Tümertekin, 4. bs., İstanbul: İthaki Yayınları.
- Berkes, Niyazi (1975). *Türk Düşününde Batı Sorunu*, Ankara: Bilgi Yayınları.
- Demir, Ayşe (2011). *Mekânın Hikâyesi Hikâyenin Mekânı*, 1.bs., İstanbul: Kesit Yayınları.
- Doğan, Sema (2013). *Semavi Eyice ile İstanbul'a Dair*, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.
- Eyice, Semavi (2006). *Tarih Boyunca İstanbul*, İstanbul: Etkileşim Yayınları.
- Gülersoy, Çelik (1987). *Batiya Doğru*, 3.bs., İstanbul: İstanbul Kitaplığı.
- İleri, Selim (2012a). *Dostlukların Son Günü*, 16. bs., İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2013a). *İstanbul Hatıralar Kolonyası*, 1. bs., İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2013b). *İstanbul Lale ile Sümbül*, 1. bs., İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2013c). *İstanbul'un Sandık Odası*, 1. bs., İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2012b). *İstanbul Seni Unutmadım*, 1. bs., İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2014a). *İstanbul'un Tramvayları Dan Dan!*, 2. bs., İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2014b). *Pastırma Yazı*, İstanbul: Everest Yayınları.
- _____ (2012c). *Yıldızlar Altında İstanbul*, 7. bs., İstanbul: Everest Yayınları.
- Mardin, Şerif. (2004). *Türk Modernleşmesi Makaleler 4*, der. Mümtaz'er Türköne, Tuncay Önder. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sema, Sadri (2002). *Eski İstanbul Hatıraları*, haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul: Kitabevi Yayınları.